

Фінанси, банківська справа та страхування

УДК 336.71

Краснова Ірина Вікторівна

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри банківської справи та страхування
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана*

Krasnova Iryna

*DSc. in Economics, Professor,
Professor of the Department of Banking and Insurance
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
ORCID: 0000-0002-4507-6629*

Ходакевич Ольга Георгіївна

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана*

Khodakevych Olha

*PhD in Psychology, Associate Professor,
Associate professor of the Department of Foreign Languages
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
ORCID: 0000-0003-0802-3787*

Щеглюк Максим Сергійович

*кандидат економічних наук, науковий співробітник
відділу наукового дослідження та впровадження засобів навчання в
безпечний освітній простір
ДНУ "Інститут модернізації змісту освіти"
Міністерства освіти і науки України*

Shchehliuk Maksym

*PhD in Economics, Researcher at the
Department of Scientific Research and Implementation of Teaching Aids State
Scientific Institution "Institute of Education Content Modernization" of the
Ministry of Education and Science of Ukraine
ORCID: 0000-0001-7654-5443*

Козиний Олександр Вікторович

*студент магістратури Інституту бізнес освіти ім. А. Поручника
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана*

Kozynyi Oleksandr

*Postgraduate Student of the
Institute of Business Education named after A. Poruchnyk
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
ORCID: 0009-0008-4468-2871*

**СТРАХУВАННЯ ВОЄННО-ПОЛІТИЧНИХ РИЗИКІВ: ВИКЛИКИ,
МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ
MILITARY-POLITICAL RISKS INSURANCE: CHALLENGES,
OPPORTUNITIES AND PROSPECTS FOR UKRAINE**

***Анотація.** Вступ. Глобалізація економіки та інтеграція фінансових ринків підвищують ризики воєнно-політичних загроз, особливо актуальних для України через тривалу війну. Це потребує пошуку механізмів мінімізації їх впливу, в тому числі з використанням механізмів страхування.*

Метою дослідження є визначення векторів розвитку управління воєнно-політичними ризиками з використанням інструментів страхування.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є статистичні дані Світового банку, Київської школи економіки, відкритих джерел, праці вітчизняних та зарубіжних авторів, що провадять свої науково-практичні

дослідження в сфері страхування воєнно-політичних ризиків. Використані методи аналізу та узагальнення дозволили оцінити прямі й непрямі фінансові втрати та запропонувати шляхи вдосконалення страхових інструментів.

Результати. Дослідження спрямоване на визначення ефективних механізмів страхування воєнно-політичних ризиків з адаптацією міжнародного досвіду. Зазначено, що світовий досвід, зокрема діяльність таких організацій, як MIGA, OPIC та експортно-кредитних агентств у Європі, демонструє ефективність поєднання державних і приватних механізмів страхування. Водночас український ринок страхування воєнно-політичних ризиків перебуває на початковій стадії розвитку з багатьма викликами, що ускладнюють його розвиток.

Розроблено матрицю ризиків за типом інвестора і суб'єктами впливу, яка дозволяє структуровано визначити фактори потенційних втрат. Запропоновано підхід до класифікації воєнно-політичних ризиків за різними критеріями, з окресленням напрямів формування страхових продуктів.

Запропоновано комплекс напрямів вдосконалення страхових механізмів управління воєнно-політичними ризиками в Україні. Основними напрямками вдосконалення визнано створення державного фонду страхування, розробка спеціалізованих страхових продуктів, розширення функцій Експортно-кредитного агентства (ЕКА) та залучення міжнародних перестраховиків. Результати сприятимуть зменшенню фінансових втрат, підвищенню інвестиційної привабливості та стабільності економіки України.

Перспективи. Інтеграція міжнародного досвіду у вітчизняну практику формує умови для формування ефективної системи управління воєнно-політичними ризиками з використанням механізмів страхування. Даний напрям потребує подальшого детального дослідження з питань

вивчення світового досвіду та шляхів його імплементації у вітчизняну практику.

Ключові слова: воєнно-політичні ризики, страхування, страхові продукти, інвестиції, економічна стабільність, державний фонд, державно-приватне партнерство, гарантії, Експортно-кредитне агентство (ЕКА), міжнародні інституції.

Summary. *Introduction. The globalization of the economy and the integration of financial markets increase the risks of military and political threats, which are especially relevant for Ukraine due to the ongoing war. This requires the search for mechanisms to minimize their impact, including the use of insurance mechanisms.*

The purpose of the study is to determine the vectors of development of military-political risk management using insurance instruments.

Materials and methods. The research materials are statistical data of the World Bank, Kyiv School of Economics, open sources, works of domestic and foreign authors conducting their scientific and practical research in the field of insurance of military-political risks. The methods of analysis and generalization applied allowed us to estimate both direct and indirect financial losses and propose the ways to improve insurance instruments.

Results. The study is aimed at identifying effective mechanisms for insuring military-political risks with the adaptation of international experience. It is noted that the world experience, in particular the activities of such organizations as MIGA, OPIC and export credit agencies in Europe, demonstrates the effectiveness of combining public and private insurance mechanisms. The Ukrainian market for political-military risk insurance is in its early stages, facing numerous challenges that impede its development.

A risk matrix based on investor type and influencing entities has been developed, enabling a structured identification of potential loss factors. An

approach to classifying political-military risks according to various criteria has been proposed, outlining directions for the development of insurance products. A comprehensive set of measures for improving insurance mechanisms for managing political-military risks in Ukraine has been offered. The main directions for improvement include the establishment of a state insurance fund, the development of specialized insurance products, the expansion of the functions of the Export Credit Agency (ECA), and the involvement of international reinsurers. The results will contribute to reducing financial losses, enhancing investment attractiveness, and increasing the stability of Ukraine's economy.

Prospects. The integration of international experience into domestic practice creates the conditions for forming an effective system for managing political-military risks using insurance mechanisms. This area requires further detailed research on studying global experience and ways of its implementation into domestic practice.

Key words: *political-military risks, insurance, insurance products, investments, economic stability, state fund, public-private partnership, guarantees, Export Credit Agency (ECA), international institutions.*

Постановка проблеми. Глобалізація економічних процесів та інтеграція фінансових ринків значно підвищили рівень взаємозалежності між країнами, одночасно створюючи нові виклики для бізнесу та держав. Одним із ключових чинників, що загрожують стабільності є геополітичні ризики і в першу чергу воєнно-політичні. Доповідь Всесвітнього економічного форуму про глобальні ризики за 2024 рік показує песимістичний прогноз: понад 60% людей очікують бурхливих або турбулентних часів у наступному десятилітті. Політична нестабільність, збройні конфлікти, торгові війни, санкції та загрози тероризму, як елементи геополітичних ризиків, впливають не лише на регіональну, але й на глобальну економічну ситуацію. Особливу увагу цій темі приділяють в

умовах зростаючої кількості локальних та міжнародних конфліктів, що створюють додаткові загрози для інвесторів і підприємств. За таких умов дослідження питання управління воєнно-політичними ризиками є надзвичайно актуальним.

Одним із ключових інструментів управління воєнно-політичними ризиками виступає страхування, яке дозволяє мінімізувати фінансові втрати та вже активно використовується у світовій практиці, зокрема через спеціалізовані програми Міжнародної агенції з гарантій інвестицій (MIGA), організацій, які займаються експортно-кредитним страхуванням, а також приватних страховиків. Проте в Україні страхування цих ризиків перебуває на початковій стадії розвитку, що потребує додаткового дослідження та адаптації світових практик до локальних умов. Вивчення цих практик дозволить створити ефективну систему страхування воєнно-політичних ризиків в Україні, яка враховуватиме специфіку її економічної та політичної ситуації. Проте це є предметом окремого наукового дослідження.

Отже, дослідження воєнно-політичних ризиків має як теоретичне, так і практичне значення, спрямоване на розробку нових інструментів управління цими ризиками, які дозволять мінімізувати збитки для держави та бізнесу, а також забезпечити економічну стабільність в умовах глобальної нестабільності.

Огляд літератури. Дослідження воєнно-політичних ризиків проводилося у вітчизняній економічній літературі небагатьма вітчизняними дослідниками, зокрема А. Баранов, А. Зіменков [1], І. Дерід, А. Тележенко [2], О. Полінкевич та інш. [3] Мініх [4], І. Примак та Н. Тимків [5] та інші.

Дослідження стосувалися переважно природи політичних і воєнних ризиків, взаємозв'язку між ними, особливостей страхування та розвитку ринку цього виду страхування в Україні. Так, Александрова М. [6] обґрунтовує доцільність розмежування понять «воєнні» та «військові» ризики. В першому випадку мова йде про означення подій, пов'язаних з

воєнними діями, конфліктами та загрозами, а події, які безпосередньо пов'язані із військом та армією становлять зміст поняття «військові ризику». Під політичним ризиком прийнять розуміти будь-яку діяльність держави, що призводить до зменшення вартості та капіталу компаній.

Важливо зазначити, що попит на ці дослідження не виник через те, що більшість вітчизняних страхових компаній не включали воєнні ризику до свого страхового покриття. Війни, військові конфлікти, революції, масові заворушення тощо завжди виключалися зі страхового покриття. Така практика характерна не лише для вітчизняних компаній, але й для багатьох іноземних компаній [7]. Проте міжнародні організації, фінансові установи та уряди деяких країн розробили власні механізми регулювання страхування політичних ризиків для захисту інвесторів, експортерів та імпортерів. Дослідники поки що не торкалися питання організації страхування від військово-політичних ризиків в Україні під час війни, якої не було в жодній країні світу, розробки ефективних механізмів захисту іноземних та вітчизняних інвестицій. Міжнародні організації та окремі страхові компанії мали достатньо часу для збору коштів та розробки умов страхування, в той час як Україна не має ні часу, ні досвіду, а збитки постійно зростають. Л. Чвертко та Ю. Лисий слушно зазначають, що в умовах воєнного стану існує необхідність перестраховання таких ризиків з боку міжнародних страхових компаній [8].

Сучасна воєнно-політична ситуація в Україні виявила прогалину щодо системи страхування воєнно-політичних ризиків, що потребує подальшого розвитку з урахуванням світового досвіду.

Методи дослідження. В процесі дослідження використано дані Світового банку, Київської школи економіки, відкритих джерел, праці вітчизняних та зарубіжних авторів, що провадять свої науково-практичні дослідження в сфері страхування воєнно-політичних ризиків. Використані методи аналізу та узагальнення дозволили оцінити прямі й непрямі

фінансові втрати та запропонувати шляхи вдосконалення страхових інструментів.

Метою статті є узагальнення підходів до управління воєнно-політичними ризиками через їх страхування спираючись на сучасну вітчизняну практику та світовий досвід, а також обґрунтування векторів розвитку системи страхування цих ризиків.

Виклад основного матеріалу. В сучасній економічній та політичній реальності зростає частота та інтенсивність геополітичних криз, таких як війна в Україні, напруженість між США та Китаєм, конфлікти на Близькому Сході, в Африці. Ці події спричиняють значні економічні збитки державі та бізнесу, загрожують фінансовій безпеці, ускладнюють міжнародні відносини та скорочують іноземні інвестиції. Як наслідок втрата можливостей щодо подальшого ведення підприємницької діяльності, релокація бізнесу, порушення логістики постачання, зростання витрат на енергоресурси, блокування доступу до зовнішніх ринків і активів, руйнування активів, інфраструктури, рухомого та нерухомого майна. Для повоєнної відбудови та відновлення України коштів з державного бюджету та/або коштів країн-донорів буде недостатньо, тому потрібно вже зараз працювати над залученням іноземних інвестицій з усього світу. Досвід розвинутих країн, таких як США, Німеччина, Японія, свідчить про ефективність інтеграції приватних і державних механізмів інвестування та фінансового захисту. Постає потреба у подальшому напрацюванні механізмів захисту від цих ризиків іноземних інвестицій з метою стимулювання їх притоку, внутрішніх економічних суб'єктів та формування умов для економічної відбудови країни на засадах сталого розвитку.

Воєнно-політичний ризик, який останнім часом зріс через російське вторгнення в Україну, конфлікт на Близькому Сході, побоювання щодо ескалації напруженості між США та Китаєм через Тайвань, може становити загрозу фінансовій стабільності. Воєнно-політичні ризики охоплюють події,

які виникають через збройні конфлікти, революції, політичну нестабільність, терористичні акти, санкції, окупацію, анексію, націоналізацію чи конфіскацію майна (рис. 1).

Воєнні дії	Політичні рішення	Тероризм, диверсії	Санкції, окупація
<ul style="list-style-type: none">• пряме фізичне пошкодження майна через бойові дії	<ul style="list-style-type: none">• зміни законодавства, націоналізація, експропріація, замороження активів, неконвертованість валюти	<ul style="list-style-type: none">• пошкодження інфраструктури чи бізнесу через терористичні акти	<ul style="list-style-type: none">• економічні обмеження, запроваджені міжнародними організаціями чи окремими державами

Рис. 1. Події, що є тригерами виникнення воєнно-політичних ризиків

Джерело: складено авторами

Ці події можуть спровокувати швидкі зміни в настроях ринку та різке зростання невизначеності, виявляючи наявні вразливі місця фінансових установ і ринків. Більше того, вони можуть порушити споживання та інвестиційні плани, маючи наслідки для економічного зростання, і активувати негативний зворотній зв'язок між реальною економікою та фінансовим середовищем. Інвестори та підприємства, які працюють у нестабільних регіонах, стикаються з ризиком втрати майна та доходів через воєнно-політичну напруженість. В цьому контексті варто погодитись з думкою Заєць О., що страхування воєнних ризиків – це покриття збитків, що виникли внаслідок таких подій, як війна, вторгнення, повстання, заворушення, страйки та тероризм [9]. Політичні ризики виникають внаслідок діяльності уряду, і їх не слід плутати з ризиками окупації, анексії, тероризму, викрадення або захоплення заручників. Важливо враховувати, що політичні ризики проявляються по-різному залежно від суб'єкта, на якого впливає цей ризик (держава чи приватний суб'єкт), типу інвестора (фізична особа чи установа, прямий чи портфельний інвестор), а також від

сфери та масштабу впливу ризику. Для інтеграції ризиків за типом інвестора та суб'єктом впливу використаємо матричний підхід (табл. 1).

Таблиця 1

Матриця інтеграції політичних ризиків та факторів впливу

Тип інвестора	Суб'єкт, фактори впливу		
	Державні суб'єкти	Недержавні суб'єкти	Природні та зовнішні фактори (війна)
Приватні інвестори	Санкції, конфіскація майна	Викрадення, насильство	Втрата попиту, переміщення населення
Інституційні інвестори	Регуляторні зміни, дефолт	Заворушення, захоплення об'єктів	Інфляція, нестабільність ресурсів
Портфельні інвестори	Ризик дефолту, валютні обмеження	Нестабільність фондових ринків	Волатильність економічної політики
Прямі інвестори	Націоналізація, репатріація	Руйнування інфраструктури	Дефіцит персоналу, економічна міграція, релокація бізнесу

Джерело: складено авторами

Отже, складна природа воєнно-політичних ризиків включає політичні, економічні, соціальні, культурні та безпекові аспекти. Це вимагає створення надійних інструментів страхування, як приватних так і державних, які дозволять мінімізувати втрати. Україна могла б скористатися досвідом і методами страхування воєнно-політичних ризиків, що використовуються країнами світу, де приватні державні організації зазвичай пропонують таке страхування своїм державним інвесторам при інвестуванні в активи інших країн. Основна мета – це підтримка експортерів та інвесторів від різних ризиків за кордоном, в інших країнах.

Зокрема, спеціалізовані державні агентства, як ЕСА, МІГА та ОРІС у США, приватні страхові компанії, відіграють ключову роль у страхуванні воєнно-політичних ризиків для іноземних інвесторів. МІГА (Міжнародна агенція з гарантій інвестицій), що діє під егідою Світового банку, надає страхові гарантії для інвесторів у країнах із високим рівнем політичного та воєнного ризику. ОРІС/DFC (Корпорація приватних закордонних інвестицій, США) використовує унікальні інструменти, особливо

страхування політичних ризиків, включаючи збройні конфлікти, зміни урядів та експропріацію активів, а також позики, кредитні гарантії та інвестиції в акції. Портфель операцій DFC в Україні з моменту повномасштабного вторгнення росії становить 848 мільйонів доларів США, а загальний портфель –1,6 мільярда доларів. Європейський досвід також містить приклади страхування воєнно-політичних ризиків, зокрема: Експортно-кредитні агентства (ECA), наприклад Euler Hermes (Німеччина), страхують експортні контракти німецьких компаній; приватна компанія Lloyd's of London спеціалізується на покритті складних і нестандартних ризиків; Нідерландська компанія Atradius пропонує страхування політичних ризиків для експортерів, які постачають продукцію, обладнання до країн із нестабільною політичною ситуацією. В Азійському регіоні Японія (NEXI – Nippon Export and Investment Insurance) страхує як експортні поставки, так і іноземні інвестиції своїх компаній, забезпечуючи покриття ризиків, пов'язаних із політичними подіями та воєнними конфліктами. Частково ці та інші установи вже реалізують проєкти зі страхування воєнно-політичних ризиків в Україні [1].

В Україні тема страхування воєнно-політичних ризиків набуває особливого значення через збройну агресію росії, що триває з 2014 року, та повномасштабну війну, розпочату у 2022 році. Ці події призвели до масштабних втрат у бізнесі, інфраструктурі та національній економіці загалом. Відповідно до звіту СБ через два роки після початку війни, станом на 31 грудня 2023 року прямі збитки досягли майже 152 млрд доларів[10]. При цьому найбільше постраждали житловий сектор, транспорт, торгівля та промисловість, сільське господарство та енергетика. [11]. Приблизно такі ж оцінки наводять фахівці KSE. Так станом на січень 2024 року загальна сума прямих збитків, завданих інфраструктурі та бізнесу України за їх оцінками становить, майже 155 мільярдів доларів США (рис. 2) [12].

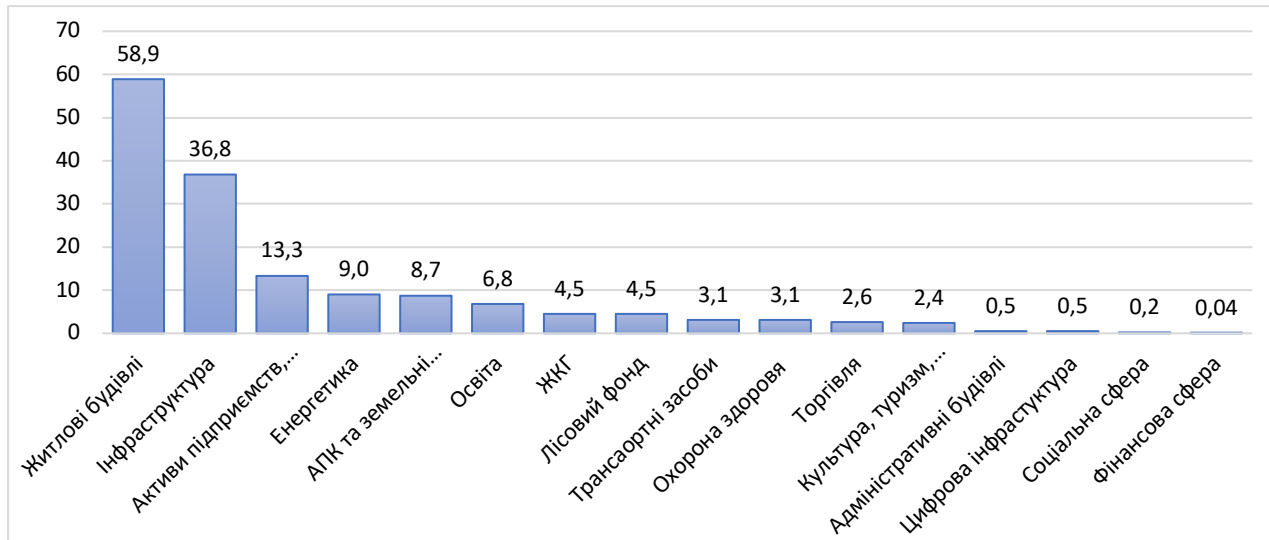

Рис. 2. Загальна оцінка збитків інфраструктури за сферами економіки у грошовому вимірі, станом на січень 2024 р., млрд. дол. США

Джерело: [12]

Воєнні дії призвели до знищення або значного пошкодження інфраструктурних об'єктів (дороги, мости, залізниця, енергетична інфраструктура), промислових підприємств, логістичних центрів і торговельних об'єктів. Багато підприємств, які знаходяться в зоні бойових дій, втратили можливість працювати або були змушені повністю припинити діяльність. Найбільша частка збитків припадає на житловий фонд де пошкоджено або знищено понад 250 тисяч будівель. Зруйновані житлові будинки, автомобілі та інше майно бізнесу, населення потребують компенсації. Оскільки звичайне страхування майна, як правило, не покриває воєнні ризики, це залишає громадян беззахисними перед збитками. Страхування таких збитків, внаслідок реалізації воєнних ризиків потребує створення окремих страхових продуктів, оскільки через високі ризики виключено зі стандартних страхових полісів.

Поряд з цим оцінка непрямих фінансових втрат України станом на 06.2024 року здійснена аналітичною командою Київської школи економіки спільно з Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури (Мінінфраструктури) та у співпраці з іншими профільними міністерствами

та Національним банком України становить понад 1,164 трлн. дол. США демонструє кумулятивне прирощення цих збитків (табл. 2).

Таблиця 2

Оцінка непрямих фінансових втрат України в наслідок воєнних дій, за секторами, млрд дол США

Сектор	Метод	
	Виручка	Додана вартість
Промисловість, будівництво та послуги	409,9	133,2
Торгівля	450,5	74,4
Розмінування	42	42
Сільське господарство	83,1	33,2
Житловий сектор	22,4	22,4
Транспорт	38,8	18
Енергетика	43,1	12
Охорона здоров'я	11,4	11,1
Соціальний захист	10	10
Цифрова інфраструктура	19,3	8,8
Освіта	14,5	8,4
Житлово-комунальне господарство	7,7	3,9
Фінансова сфера	4,3	4,3
Культура	7,3	2,9
Разом	1164,4	385,7

Джерело: [13, с. 4]

Непрямі фінансові втрати підприємств станом на 01.07.2024 року оцінюються майже у 410 мільярдів доларів США за виручкою або 133 мільярди доларів за доданою вартістю. Збитки аграрного сектору, включаючи втрати від викрадення або знищення продукції та пошкодження зерносховищ, оцінюються в мільярди доларів. Збитки енергетичного сектору перевищили 46 мільярдів доларів, тоді як транспортна інфраструктура зазнала втрат на десятки мільярдів доларів [13].

Матеріалізація всіх цих викликів може призвести до зростання інфляції, скорочення реального валового внутрішнього продукту України, погіршення безпекових та фінансових умов. Також значних збитків зазнає соціальна сфера, а саме охорона здоров'я, освіта, культура та спорт, що потребує додаткових ресурсів для відновлення. Ці цифри підкреслюють масштаб руйнувань та необхідність значних інвестицій для відновлення економіки та інфраструктури України. Вкладаючи кошти у відновлення

економіки України, інвестори потребуватимуть захисту інвестицій у формі страхування прямих інвестицій або інвестиційних кредитів.

Для України питання страхування воєнних ризиків є важливим з декількох причин. По-перше, наявність страхових механізмів для покриття воєнних ризиків створює передумови для залучення іноземних інвестицій в Україну. На думку експертів Янус Г. [14], Городніченко Д. та ін. [15, 16] страхування від військових ризиків є однією з необхідних умов для *сприяння притоку інвестицій*. Інвестори, які працюють у зонах підвищеного ризику, шукають гарантій захисту своїх активів, і страхування є важливим інструментом для мінімізації їхніх ризиків. По-друге, страхування воєнних ризиків дозволить *зменшити втрати бізнесу та економіки* загалом, забезпечити економічну стабільність. Страхування стимулює інвестиції навіть у кризових умовах, зберігає робочі місця та сприяє відновленню економічної активності в повоєнний період. По-третє, впровадження таких механізмів *сприятиме відновленню довіри до фінансового сектору*. Український страховий ринок потребує розвитку в частині покриття форс-мажорних ризиків, включаючи воєнні. Запровадження програм страхування воєнних ризиків сприятиме підвищенню довіри до страхових продуктів і забезпеченню їхньої доступності. Отже, розвиток системи страхування воєнно-політичних ризиків сприятиме забезпеченню фінансової стабільності, зменшенню фінансових втрати підприємств у разі настання подій, пов'язаних із політичною нестабільністю або воєнними конфліктами, збереженню інвестиційної привабливості регіонів із високими ризиками.

Підтримуємо позицію Баранова А. та Зіменкова А. щодо того, що страхувати воєнні ризики вітчизняні приватні страховики не поспішають. По-перше, такі ризики протягом довгого часу були винятком зі страхового покриття та, відповідно, експертизи щодо їх оцінювання та практичного досвіду щодо їх страхування немає. По-друге, таке страхування є збитковим,

а зважаючи на вже завдані збитки, можна констатувати, що необхідних страхових ємностей для покриття цих збитків у страховиків теж немає [1].

Ефективне управління воєнними ризиками передбачає розробку страхових продуктів, які враховують специфіку збройних конфліктів та їхні наслідки для різних сфер економіки, що передбачає класифікацію воєнно-політичних ризиків, управління якими потребуватиме створення окремих страхових продуктів (табл. 3).

Таблиця 3

Таксономія страхових випадків

Критерій	Тип ризику	Характер прояву
За характером впливу	Прямі ризики	<ul style="list-style-type: none"> ○ Знищення або пошкодження будівель, техніки, транспорту через обстріли, авіаудари чи вибухи. ○ Руйнування інфраструктури, необхідної для ведення бізнесу. ○ Пошкодження логістичних мереж (транспортні коридори, склади). ○ Загибель персоналу через військові дії.
	Непрямі ризики	<ul style="list-style-type: none"> ○ Переривання діяльності через окупацію або евакуацію. ○ Зниження доходів через зменшення попиту на продукцію або втрату ринків збуту. ○ Витрати на релокацію бізнесу та відновлення виробничих потужностей.
За видом активів	Майнові ризики	○ Збитки, пов'язані з руйнуванням будівель, споруд, техніки та іншого матеріального майна.
	Фінансові ризики	<ul style="list-style-type: none"> ○ Втрата прибутків через зупинку виробництва або перебої в постачанні. ○ Додаткові витрати на охорону об'єктів у зонах підвищеного ризику.
	Людські ризики	○ Втрати персоналу через травми, загибель чи неможливість працювати.
	Логістичні ризики	Збитки через пошкодження або втрату вантажів, знищення транспортних засобів.
За часом впливу	Короткострокові ризики	○ Негайні наслідки військових дій, такі як обстріли, руйнування майна.
	Довгострокові ризики	○ Наслідки, пов'язані з відновленням інфраструктури, поверненням підприємств у зони колишніх бойових дій, демілітаризацією територій.
За географічним охопленням	Локальні ризики	○ Ризики, що впливають на конкретну територію, наприклад, зону активних бойових дій.
	Регіональні ризики	○ Вплив на цілий регіон, що виникає через блокування транспортних шляхів або знищення інфраструктури.
	Глобальні ризики	○ Економічні наслідки війни для всього світу, наприклад, енергетична криза чи перебої в постачанні продовольства.

За видами страхування	Страхування майна	○ Покриває збитки від руйнування або пошкодження об'єктів нерухомості, техніки та обладнання через обстріли, вибухи, авіаудари чи інші воєнні дії.
	Страхування вантажів	○ Захищає від втрат під час транспортування продукції через зони підвищеного ризику.
	Страхування бізнес-перерви (Business Interruption Insurance)	○ Компенсує втрати доходів через неможливість вести бізнес через воєнні дії.
	Страхування життя та здоров'я	○ Забезпечує компенсацію у разі травмування, втрати працездатності чи смерті внаслідок воєнних дій.
	Комплексне страхування ризиків	○ Поєднує кілька видів покриття, наприклад, майнові та фінансові ризики, що дозволяє комплексно захистити бізнес.

Джерело: складено авторами

В Україні наразі не існує розвинутого ринку страхування та перестраховування воєнно-політичних ризиків, а можливості покриття збитків через наявні механізми є обмеженими. Страхові компанії часто уникають покриття воєнних ризиків через їхню непередбачуваність і високу вартість компенсації. Війна в Україні висвітлила потребу у вдосконаленні механізмів державної, грантової підтримки для бізнесу, що працює в умовах військових дій, запровадженні нових спеціалізованих страхових продуктів, державних програм компенсації та залучення міжнародних партнерів. фінансового страхування нестабільності.

Поряд з цим, узагальнення економічної літератури показує, що більшість експертів сходяться на думці, що виклики та проблеми у страхуванні воєнно-політичних ризиків обумовлені рядом причин. По-перше, неможливість страхової компанії точно спрогнозувати потенційні збитки ускладнює розрахунок страхових премій та компенсацій. По-друге, розмір збитків від війни або пов'язаної з нею діяльності, може бути настільки великим і непередбачуваним, що навіть високі премії можуть бути недостатніми для компенсації збитків, за які страхові компанії несуть відповідальність. Це створює невизначеність для страхових компаній, оскільки існує високий ризик того, що військово-політичне страхування

може призвести до їхньої неплатоспроможності [1]. По-третє, деякі події, можуть взагалі не включатися у стандартні страхові поліси, що формує у страхувальників відчуття незахищеності. Бізнес і фізичні особи не бачать сенсу у страхуванні, якщо найзначніші ризики залишаються непокритими. Проте варто визнати що, наприклад, окупація не дозволяє чітко визначити збитки. Це ускладнює процес розробки страхових продуктів і встановлення чітких умов покриття По-четверте, у деяких країнах обмежено доступ до міжнародного страхування та перестраховування, або існують жорсткі законодавчі вимоги до страховиків. Це обмежує участь іноземних страхових інституцій у міжнародних консорціумах зі страхування воєнно-політичних ризиків Перестраховальні компанії часто відмовляються працювати в регіонах із високою воєнною загрозою, і відсутність таких інструментів знижує спроможність місцевих страхових ринків покривати великі збитки.

Розвиток ринку страхування воєнно-політичних ризиків в Україні можливий за активної підтримки світової спільноти, яка має значний досвід в цій сфері. Наразі відбуваються міжнародні обговорення щодо можливого вирішення проблеми розвитку системи страхування воєнно-політичних ризиків і України. Варто погодитися з думкою експертів Пивоварського А. та Ральфа Де Хаас [17], що виділення Україні значного пулу ресурсів для активізації страхування ризиків через спеціалізовані агентства було б критично важливим для пом'якшення політичних і військових ризиків.

Однак отримання страховки від міжнародних агентств може бути повільним і бюрократичним процесом, який триває місяцями. Брак інформації ще більше ускладнює ситуацію. Для інвесторів, які шукають впевненості та швидкого покриття, це створює певні проблеми, особливо у секторах економіки з високим рівнем ризику. Також, незважаючи на зростаючу кількість міжнародних страховиків, середній та великий бізнес в Україні відчуває значну потребу у страховому покритті на суму від 5 мільйонів доларів США.

Проте варто зазначити, що міжнародні страховики - не єдині, хто пропонує страхування воєнних ризиків. Українське експортно-кредитне агентство (ЕКА) та приватні страховики, такі як ARX та INGO, відіграють все більш важливу роль. Українське експортно-кредитне агентство (ЕКА) досягло прогресу в наданні українським компаніям послуг зі страхування воєнно-політичних ризиків, страхуючи прями інвестиції та інвестиційні кредити на суму до 200 мільйонів гривень (близько 5 млн дол США) з премією від 0,5 до 8 %. Станом на 31.08.2024 року ЕКА за 2022-2024 роки підтримало 126 експортерів на загальну суму 16145,82 млн грн, обсяг виданих за підтримки ЕКА кредитів на виконання договорів зовнішньоекономічної діяльності становить 1744,87 млн грн.

Враховуючи виклики, що стоять перед Україною запропонуємо низку заходів для розвитку системи страхування воєнно-політичних ризиків (рис. 3).

Створення державної системи страхування воєнно-політичних ризиків

- Створення спеціального фонду, який покриватиме основні воєнно-політичні ризики, такі як знищення майна, втрати бізнесу, націоналізація чи конфіскація
- Запровадження державно-приватного партнерства
- Гарантії держави для інвесторів, в т.ч. які працюють у зоні конфлікту
- Розширення функцій Експортно-кредитного агентства України (ЕКА), зокрема можливість виступати гарантом для міжнародних перестраховальних компаній

Міжнародна співпраця та залучення іноземного досвіду

- Залучення міжнародних агентств таких як MIGA, Swiss Re, Munich Re
- Використання міжнародних фінансових інструментів, зокрема ЕСА, з урахуванням локальних інтересів
- Вивчення та адаптація світового досвіду, наприклад, програм OPIC/DFC у США чи EULER HERMES у Німеччині, які пропонують гарантії для бізнесу

Розширення спектру страхових продуктів

- Розробка спеціалізованих страхових продуктів
- Запровадження комплексних продуктів поєднання майнових ризиків, бізнес-перерви та страхування логістики
- Спрощення страхування для МСБ, надання субсидованих страхових премій
- Забезпечити покриття ризиків для підприємств, які переміщуються (релокація) до безпечних регіонів України

Розвиток інфраструктури страхового ринку

- Підвищення рівня професіоналізму страховиків в умовах невизначенності
- Створення спеціалізованих страхових компаній
- Використання цифрових технологій, наприклад оформлення страхових полісів через онлайн-платформи

Законодавче забезпечення

- Розробка та вдосконалення нормативної бази
- Податкові стимули
- Регуляція тарифів, пов'язаних з війною

Інформаційна підтримка

- Підвищення обізнаності бізнесу
- Підвищення рівня фінансової грамотності населення

Рис. 3. Комплекс заходів з розвитку системи страхування воєнно-політичних ризиків і України

Джерело: розроблено авторами

В умовах воєнної агресії та політичної нестабільності розвиток страхування воєнно-політичних ризиків в Україні є критично важливим. Створення державних програм страхування, залучення міжнародних організацій, а також підтримка приватних страховиків можуть сприяти розвитку цього ринку. Крім того, важливо інтегрувати успішний міжнародний досвід, наприклад, запровадження страхових гарантій для бізнесу, що працює в зонах підвищеного ризику, та залучення міжнародних фінансових організацій до страхування інвестицій. Впровадження цих

кроків сприятиме: забезпеченню базового рівня захисту для бізнесу та громадян; залученню іноземних інвестиції через гарантії захисту капіталу; відновленню економіки та бізнесу в умовах воєнної нестабільності; зміцненню довіри до страхового ринку України.

Висновки. У сучасному світі зростає частота та інтенсивність воєнно-політичних ризиків, які створюють значні загрози для економічної та фінансової стабільності. Ці ризики є складним та багатовимірним поняттям, яке включає як прямі, так і непрямі виклики та загрози для бізнесу. Це вимагає розробки спеціальних механізмів їхнього управління, особливо в країнах, що постраждали від збройних конфліктів, таких як Україна.

Страховання є ключовим інструментом управління воєнно-політичними ризиками, який дозволяє мінімізувати збитки, стимулювати інвестиції та забезпечити фінансову стабільність. Для України впровадження таких механізмів є критично важливим для збереження та відновлення економіки, одночасно із залученням іноземного капіталу, особливо в умовах глобальної нестабільності.

Воєнно-політичні ризики охоплюють широкий спектр явищ, включаючи збройні конфлікти, санкції, націоналізацію майна, руйнування інфраструктури та втрату активів. Ця складність вимагає класифікації ризиків за типом інвестора, суб'єктом впливу, видом активів і часом впливу для створення ефективних страхових продуктів. Україні важливо використовувати найкращі міжнародні практики та створювати власні механізми страхування, які відповідатимуть реаліям сьогодення. Успішні приклади страхування воєнно-політичних ризиків у США (ОРІС), ЄС (експортно-кредитні агентства) та інших країнах демонструють необхідність інтеграції державних і приватних механізмів. Україна може використати цей досвід для створення ефективної системи страхування. Наразі ринок страхування воєнно-політичних ризиків в Україні перебуває на початковій стадії розвитку. Багато ризиків залишаються поза

страхуванням через їхню непередбачуваність і високу вартість компенсацій, що стримує залучення інвестицій і відновлення економіки. Для розвитку системи страхування воєнних ризиків потрібна активна участь держави через створення спеціальних фондів, запровадження програм гарантій і податкових стимулів. Також важливо посилити співпрацю з між державою, бізнесом і міжнародними партнерами для залучення ресурсів і досвіду.

Література

1. Баранов А. Л., Зіменков А. Ю. Страхування воєнно-політичних ризиків як інструмент захисту інвестицій в економіку України. *Бізнес Інформ.* 2024. № 7. С. 421–427. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-7-421-427>.
2. Дерід І. О., Телиженко А. В. Ризики країн в контексті міжнародного бізнесу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні відносини та світове господарство».* 2022. Вип. 42. С. 48–55. URL: http://www.visnyk-ekonom.uzhnu.uz.ua/archive/42_2022ua/10 (дата звернення 18.11.2024).
3. Полінкевич О. М., Тринчук В. В., Клапків Ю. М. та ін. Страхування воєнних ризиків в Україні. *Інвестиції: практика та досвід.* 2024. № 11. С. 44–51. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.11.44>.
4. Мних М. В. Страхування політичних ризиків як фактор економічної стабільності. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/135221> (дата звернення: 18.11.2024).
5. Приймак І. І., Тимків Н. А. Страхування інвестицій від воєнних ризиків: сутність, необхідність та перспективи розвитку в Україні. *Економіка та суспільство.* 2024. Вип. 59. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-18>.

6. Александрова М.М. Зміст воєнних ризиків у страхуванні. *Державний університет "Житомирська політехніка"*. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/12/187.pdf> (дата звернення: 18.11.2024).

7. Токарева В. О. Окремі питання страхування ризиків воєнних дій. *Римське право і сучасність: цивільне право в умовах війни: матеріали Всеукр. наук. конф.* (Одеса, 24 травня 2022 р.). НУ "Одеська юридична академія". Одеса: Фенікс, 2022. С. 113–116

8. Чвертко Л. А., Лисий Ю. Є. Проблеми організації страхування воєнних ризиків на страховому ринку України. *Сучасні проблеми і перспективи економічної динаміки: матеріали ІХ Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. здобувачів вищ. освіти та молодих учених* (м. Умань, 17 листопада 2022 р.). Умань: Візаві, 2022. С. 97–100.

9. Заєць О. Інститут страхування військових ризиків: імплементація норм міжнародного законодавства. *Економічні інновації*. 2022. 24 (3(84)). С. 43-50. [https://doi.org/10.31520/ei.2022.24.3\(84\).43-50](https://doi.org/10.31520/ei.2022.24.3(84).43-50).

10. Ukraine rapid damage and needs assessment (RDNA3)ю February 2024, the World Bank, the Government of Ukraine, the European Union, the United Nations. URL: <http://surl.li/exsiii> (дата звернення: 18.11.2024).

11. Оцінка коштів на відновлення України зросла майже до 500 млрд доларів (назва з екрану) 15 лютого 2024 р. URL: <http://surl.li/bbilav> (дата звернення: 18.11.2024).

12. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року. *Київська школа економіки*. Квітень 2024. URL: https://kse.ua/wpcontent/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf (дата звернення: 18.11.2024).

13. Андрієнко Д. та інші Звіт про непрямі фінансові втрати економіки внаслідок військової агресії росії проти України станом на 1 липня 2024 року. URL: <http://surl.li/azhzgg> (дата звернення 18.11.2024).

14. Янус Г. Захист інвестицій в Україні. Українська економіка під час війни: інвестиції відчайдушно шукають прикриття. *Центр економічної стратегії (Україна)*. Місячний огляд економіки, 2022.

15. Городніченко Ю. та С. Степанчук (ред.) Шлях України до відновлення. Міжнародні університети Великобританії. 2023.

16. Городніченко Ю., І. Сологуб, Б. Ведер ді Мауро (ред.) Відбудова України: принципи та політика. Паризький звіт 1, 2022CEPR Press.

17. Пивоварський А., Де Хаас Р. Майбутнє фінансів у післявоєнній Україні. *VoxEU.org*. 4 січня 2023.

18. Беннетт В. Міжнародні кроки для розблокування військового страхування для українських інвестицій. *Європейський банк реконструкції та розвитку*, 21 червня 2023.

19. Вінокуров Я. Страхування воєнних ризиків. Як влада планує вмовити інвесторів вкладати в Україну зараз. *Економічна правда*. 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/07/4/701830/index.amp> (дата звернення: 18.11.2024).

References

1. Baranov A. L., Zimenkov A. Yu. Strakhuvannia voienno-politychnykh ryzykiv yak instrument zakhystu investytsii v ekonomiku Ukrainy. *Biznes Inform.* 2024. № 7. С. 421–427. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-7-421-427> [in Ukrainian].

2. Derid I. O., Telyzhenko A. V. Ryzyky krain v konteksti mizhnarodnoho biznesu [Country Risks in the Context of International Business]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia «Mizhnarodni vidnosyny ta*

svitove hospodarstvo». 2022. Iss. 42. P. 48-55. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/42_2022ua/10 [in Ukrainian].

3. Polinkevych, O. M. et al. Strakhuvannia voiennykh ryzykiv v Ukraini [Insurance of Military Risks in Ukraine]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. 2024. No. 11. P. 44-51. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.11.44> [in Ukrainian].

4. Mnykh M. V. Strakhuvannia politychnykh ryzykiv yak faktor ekonomichnoi stabilnosti [Political Risk Insurance as a Factor of Economic Stability]. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/135221> [in Ukrainian].

5. Pryimak I. I., Tymkiv N. A. Strakhuvannia investytsii vid voiennykh ryzykiv: sutnist, neobkhidnist ta perspektyvy rozvytku v Ukraini [Insurance of Investments Against War Risks: Essence, Necessity and Prospects]. *Ekonomika ta suspilstvo*. 2024. No. 59 [in Ukrainian].

6. Aleksandrova M.M. Zmist voiennykh ryzykiv u strakhuvanni. *Derzhavnyi universytet "Zhytomyrska politekhnika"*. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/12/187.pdf> [in Ukrainian].

7. Tokareva V. O. Okremi pytannia strakhuvannia ryzykiv voiennykh dii. *Rymske pravo i suchasnist: tsyvilne pravo v umovakh viiny: materialy Vseukr. nauk. konf.* (Odesa, 24 travnia 2022 r.). NU "Odeska yurydychna akademiia". Odesa: Feniks, 2022. S. 113–116 [in Ukrainian].

8. Chvertko L. A., Lysi Yu. Ye. Problemy orhanizatsii strakhuvannia voiennykh ryzykiv na strakhovomu rynku Ukrainy. *Suchasni problemy i perspektyvy ekonomichnoi dynamiky: materialy IX Vseukr. nauk.-prakt. internet-konf. zdobuvachiv vyshch. osvity ta molodykh uchenykh* (m. Uman, 17 lystopada 2022 r.). Uman: Vizavi, 2022. S. 97–100 [in Ukrainian].

9. Zaiets O. Instytut strakhuvannia viiskovykh ryzykiv: implementatsiia norm mizhnarodnoho zakonodavstva [Institute of military risks insurance: implementation of norms of international legislation]. *Ekonomichni innovatsii*.

2022. 24 (3(84)). P. 43-50. [https://doi.org/10.31520/ei.2022.24.3\(84\).43-50](https://doi.org/10.31520/ei.2022.24.3(84).43-50) [in Ukrainian].

10. Ukraine rapid damage and needs assessment (RDNA3). February 2024, the World Bank, the Government of Ukraine, the European Union, the United Nations. URL: <http://surl.li/exsiii> [in Ukrainian].

11. Otsinka koshtiv na vidnovlennia Ukrainy zrosla maizhe do 500 mlrd dolariv. 15 liutoho 2024 r. URL: <http://surl.li/bbilav> [in Ukrainian].

12. Zahalna suma zbytkiv infrastrukturi Ukrainy vid viiny perevyschyla \$150 miliardiv. *KSE*. URL: <http://surl.li/qsauve> [in Ukrainian].

13. Andriienko D. ta inshi Zvit pro nepriami finansovi vtraty ekonomiky vnaslidok viiskovoi ahresii rosii proty Ukrainy stanom na 1 lypnia 2024 roku. *KSE*. URL: <http://surl.li/azhzzg> [in Ukrainian].

14. Ianus H. Zakhyst investytsii v Ukraini. Ukrainska ekonomika pid chas viiny: investytsii vidchaidushno shukaiut prykryttia. *Tsentr ekonomichnoi stratehii (Ukraina)*. Misiachnyi ohliad ekonomiky. 2022 [in Ukrainian].

15. Horodnichenko Yu., S. Stepanchuk (red.), Shliakh Ukrainy do vidnovlennia. *Mizhnarodni universytety Velykobrytanii*. 2023 [in Ukrainian].

16. Horodnichenko, Yu., I. Solohub ta B. Veder di Mauro (red.), Vidbudova Ukrainy: pryntsypy ta polityka. Paryzkyi zvit 1, 2022 CEPRPress.

17. Pyvovarskyi A., De Khaas R. Maibutnie finansiv u pisliavoienii Ukraini. *VoxEU.org*. 2023 [in Ukrainian].

18. Bennett V. Mizhnarodni kroky dlia rozblokuvannia viiskovoho strakhuvannia dlia ukrainskykh investytsii. *Yevropeyskyi bank rekonstruktsii ta rozvytku*. 2023 [in Ukrainian].

19. Vinokurov Ya. Strakhuvannia voiennykh ryzykiv. Yak vlada planuie vmovyty investoriv vkladaty v Ukrainu zaraz. *Ekonomichna pravda*. 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/07/4/701830/index.amp> [in Ukrainian].